

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

Cota 210814

Inventar 355540

Acty 11011

G. I. Ionescu-Gion

CUM VORBIM

Conferință rostită la Jubileul Atheneului și însoțită de scrisorile d-lor:

A. I. ODOBESCU, B. P. HASDEU, L. ȘĂINEANU, A. D.
XENOPOLU, TH. D. SPERANȚIA, A. I. CIURCU.

(25 Novembre, 1890)

BUCURESCI

TIPOGRAFIA „ROMANULU”, VINTILA C. A. ROSETTI

— 10, Strada Brezoianu, 10 —

1891

Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI
Cota 210814
Inventar 355540

B.C.U. "Carol I" Bucuresti

C355540

II 210814

Cum vorbim

SCRISOREA D-LUI PROF. A. I. ODOBESCU

Amice Gion,

Vrei cu tot dinadinsul ca și eu să-ți arăt în scris întru ce ai greșit séu nu, când, la Atheneu, ai spus publicului: *Cum vorbim.*

Ce? nu-ți e de ajuns cu câte paie 'ți-ai aprins în cap? Vrei să te mai trag și eu la judecată?

Mie 'mi va fi acésta fórté ușor, căci, știindu-mă că sunt,—cum mă știu toți,—tocmai dintr'aceia care nu pot să se slujescă cu înlesnire la vorbă nici măcar de limba țerii, nimeni n'are să-mi potrivescă dicătórea Românului: „Rîde dracu de po-„rumbe negre, și pe dînsul nu se vede!

Când e vorba de a scrie, par'că tot m'aș

pricepe ceva mai bine ; deci, cântărind vorbitul în balanța scrisului, cată să'ți mărturisesc că mi se pare că, în conferința Dumitale, n'ai atins nici a suta parte din neajunsurile și din greșelile ce le fac în vorbirea românească cei care la noi se țin drept buni oratori.

Te-ai legat numai de *vorbe*, și, cu drept cuvânt,—nu ȳic,—ai făcut de rîs franțuzis-mele de prin salónele nóstre actuale, de pe poduri, din tribunale și de la casarmă, franțuzisme prin cari s'au înlocuit tot atâtea cuvinte grecesci, turcesci și rusesci de acum vr'o 50—60 ani.

Trebuia însă să te gîndesci că *vorbele* sunt sburătoare,—*verba volant*,—și, în această calitate, ca viespe și ca musculițe, oricât ar fi ele de supărătoare și de schilóde, nu pot acestea să nimicéscă pe deplin mulțumirile unei frumoșe grădini. Ca să strice grădina, trebuie să'i părăginéscă rezóarele, să'i răstórne șirul brazdelor și liveșilor, să'i sece isvóarele, să resădéscă plăpêndul mărăgăritărel la dogoréla sórelui și garófa învóltă la umbră, să facă val-vêrteji tótă rânduiala și tot rostul grădinei.

Iată, vai ! după a mea părere, ce fac la noi nouă-deci și nouă din uă sută de vorbitori publici și privați, respândiți prin straturile culte ale societății.

In ceia-ce privesce scriitorii, abia așa

schimba proporțiunea cu vre-ură cincî la sută.

Deci, revin la vorba mea de adineauri, și mereu îmi ȃic și mie și tutulor cȃți scriem și vorbim romȃnesce : Ia sȃ nu prea rȃdem de negrȃla porumbelor ; ci sȃ luȃm bine sȃma ca sȃ nu pȃțim și noi mai rȃu decȃt dracu.

Bine e, fȃrȃ înduoielȃ, sȃ ne ferim - de cuvinte strȃine sȃu înstrȃinate de limba romȃnescȃ, fiȃ dȃnsele franțuzisme moderne, sȃu latinisme pedante, sȃu pocite archaisme slavone, grecesci și turcesci, fiȃ chiar și maghiarisme cu caracter local.

Dȃr ce este încȃ și mai de sȃmȃ, e sȃ *cugetȃm romȃnesce*, cȃnd scriem și cȃnd vorbim. Intocmirea fraselor sȃ se facȃ în mintea nȃstrȃ dupȃ logica limbei pȃmȃntene, iȃr nu dupȃ sintaxe strȃine, ca cele francesȃ, ori germanȃ, ori latinȃ, ori ungurȃscȃ. Aci, pare-mi-se, e cinciul curatei vorbiri și al frumȃsei scrieri romȃnesci. Ceia ce pe buze sȃu de sub pȃnȃ, ese dintr'urȃ cugetare întocmitȃ romȃnesce, apoi tot cu rȃsunet și cu înfȃcișarea romȃnescȃ, ajunge la auȃul și la vederea altora, chiar și decȃ, pe ici pe colo, s'ar strecura în stil și în rost cȃte urȃ vorbȃ cu faȃa strȃinȃ.

Ca ori-cine sȃ se pȃtȃ încredinȃa de ceia ce spuiȃ, așȃ da aci urȃ povȃțȃ ; e un fel de cumpȃnȃ ce slujesce ca sȃ pȃtȃ prețui

ori-cine care anume din două greșeli este mai păgubitoare pentru limba noastră : *vocabularul* străin ? séu *fraseologia* străină ?

Luați. bunióră, scrierea unui om de talent care nu scie să cugete alt-fel decât românesc, dér carele, din nenorocire, a fost atins și el de molima—séu de *microbul*, cum ȕică D-nia ta,—a cuvintelor străine, a neologismelor ; luați, spre pildă, uă pagină din cele din urmă tipărituri ale lui Eliad.

Schimbați fiă-care cuvânt de natură séu de formă italianescă, printr' uă vorbă neaoși românescă, pe care tot acel Eliad ar fi întrebuintat'o cu vro câte-va ȕecimi de ani mai nainte. Citiți acea pagină ast-fel prefăcută și, fără înduoielă, veți regăsi într'insa uă adevărată suflare românescă, mândră și voiósă de a 'și fi recăpătat veșmintele ei firesci, ce o prind așa de bine.

Pe de altă parte, însă, alegeți dintre numeroșii scriitori contimporani care, cu tot dinadinsul grămădesc și îmbulzesc în scrisele lor, tot felul de cuvinte bătrănesci și poporane ale Românilor, alegeți uă pagină și despuiati-o de acele podóbe, care stau acățate—„ca nuca în părete“,—pe uă urzélă țesută în stative franceze ori germane, și îndată vi se va învedera că neologistul cel cu sintaxa românescă a scris cu mult mai românesc de cât lexi-

cograful care 'și împestriteză gândirea croită pe tipar străin, cu nesăbuite archaisme și cu nepotrivite cuvinte țărănesci.

Drept exemplu pentru ântăiul soiū de scriitori, am numit pe Eliad; pentru cel de al duoilea, nu iéū asupră'mi se numesc pe cine-va. Alégă-și fiă-care pe cine va vrea din glótă Eū mă daū la uă parte, căci, — după cum mi s'a spus, — uă școlă nouă de scriitori ultra-naționali a declarat prin grai și prin tipar că mult-puținul ce m'am priceput și eū a scrie românesce în vieța mea, a rămas acum cu totul pre-jos, de când acea școlă a înălțat și a statornicit și limba românescă prin stilul ei pestrit, nescărmănat, înjurător și străbălat.

Mult îmi pare bine, însă, că m'a osândit acea școlă nouă să remân printre cei care, cugetând totdeuna românesce și ferindu-se de oră-ce soiū de limbă, pe care lumea n'o pricepe, — de mult ce vrea să fiă naționali, — nu se feresc să întrebuinteze, la locul ce le priesce, și cuvinte noi și vorbe vechi, după cum măi frumos vine la aūd și măi nimerit la înteles.

A mea părere, pe care 'mi o ceri, amice Gion, este că așa se cade să scriem românesce, și — care din noi póte, — așa se cadē să și vorbescă.

15 Maiū 1891.

A. I. ODOBESCU.

SCRISOREA D-LUI PROF. B. P. HASDEU

Amice Gion,

Dă-'mi voe a 'ți spune că ești un mare șiret. Dér pentru ca să nu te superi, îți dau și eu voe de a mă crede un șiret și mai mare, de vreme ce 'ți-am ghicit șiretenia.

Ai rostit la *Ateneu* uă conferință foarte nostimă, pe care măcar că vorbiai singur, totu-și ai intitulat'o la îmulțit: *Cum vorbim*. Apoi, cu prilejul acelei conferințe, ca un mare șiret ce ești, ne-ai ticluit pe rând a 'ți vorbi mai mulți de cât unul : eu vorbesc, tu vorbești, el vorbește ; vorbește Odobescu, vorbește Speranția, vorbește Șaineanu și alții ; mai pe scurt, toți vorbim, de unde se nasce întrebarea : *Cum vorbim ?*

Vorbesce fiă-care așa cum *póte*, adică așa cum *cugetăm*, adecă așa cum îi este *individualitatea*, iér fie-care individualitate alcătuesce un *organism*.

Micile individualități uni-personale ale nóstre, cutărică și cutărică, întrebuintând tóte ca mijloc de înțelegere obștescă între dênsele unul și același graiú, închipuesc la uă-laltă uă mare individualitate multi-personală numită *popor*, care ierășí, întru cât noi o privim ca pe uă fi nță viuă deosebită de ființele cele viue ale altor popóre, nu póte a nu fi și ea un organism.

Deci și prin urmare, când ne vine pofta de a ne întreba : cum vorbim ? cată sê aflăm mai ântâiú de tóte : ce este un organism ? Și fiziologia ne va răspunde că : în fiă-care organism persistă un tip și se pre'noesc moleculele. Prin persistența tipului, limba românéscă, cât timp va trăi, pururea o sê fiă una și aceiași ; prin renovațiune moleculară, așijderea cât va trăi, ea va fi tot-d'a-una supusă unei schimbări ne'ncetate. Schimbarea și persistența se vor făptui necontentit prin îndoitul proces al desasimilărei vechielor molecule și asimilărei celor nouë. Slavismele, grecismele, turcismele de altă dată, franțuzismele de astăzi, cine mai scie ce fel de poznă de mâine, decă se furișeză la ea pe uă cale organică, prin circulațiunea cuvin-

telor, pe nesimțite, prin popor, nu numai că nu pot aduce cât de mic rău limbei românesci, dér încă din potrivă frământă în ea mișcarea vieței. Unele vor rămâne prin asimilare; altele vor pieri prin desasimilare; uă sémă se vor reduce la un minim necesar, fórte necesar pentru podóba și virtutea graiului, bună-óră: *speranța* ucigând pe *nădejde*, nu va stârpi totuși pe ironicul pușor numit *slabă nădejde*, iér *onórea* gonind pe *cinste*, nu va fi în stare să ne împedice de a ne *cinsti* cu un păhăruț la țile mari. Uă brumă de *nădejde*, uă picătură de *cinste*, nu strică.

A! negreșit, când furișarea străinismelor nu este cumpetată, când ea se manifestă printr' uă năpraznică năvălire, și când ne amenință cu uă imulțire microbică, atunci organismul graiului suferă: este un cas patologic, uă bólă. Să nu uităm însă un lucru, séu mai bine două lucruri. D'ântâi, când omul are țile, orice bólă se vindecă mai lesne fără ajutorul medicinei. Al doilea, organisme se deosibesc unele de altele prin gradul de putere. Cutare organism móre pe mâna doftorilor dintr' uă bubuliță, pe când altul fără doctóri habar n'are de oftică. Organismul limbei românesci mi se pare a fi atât de țépén, în cât galicismele bonjuriștilor, ca și ciceronismele puritanilor, departe de a mă

fi îngrozit vre-ură dată, m'aŭ făcut a rîde cu haz în „Treî Craî de la Răsărit.“ D-nia-ta de asemenea, amice Gion, în spirituala conferința de la *Ateneŭ*, n'ai prea avut aerul de a fi speriat, ci mai mult ai rîs. Și do-vadă că ai rîs, este că mulți s'aŭ supărat. Dér ce'i mai caraghios de cât tóte, este că unii s'aŭ grăbit a te face dușman al Franciei, al iubitului popor frances, al națiunei celei mai simpatice némului românesc. Și pentru ce óre? Numai și numai pentru că ai rugat pe Români să nu 'și mai bată joc de vorbe franțuzesci. La adică, tocmai Francia ar trebui să 'ți mulțumescă, iér eŭ unul în ori-ce cas iți strîng mâna frătesce.

B. P. HASDEU

CUM VORBIM

Una dintr'acele Românce, cari minunară cu frumusețea și desteptăciunea lor marile orașe ale Europei în prima jumătate a secolului nostru, se afla într'ua și stând de vorbă, într'unul din salónele aristocratice ale Parisului, cu poetul frances Alphonse de Lamartine.

Vioiciunea, gingășia, grațiile măiastre ale Româncei,—precum și acea umbră de dulce melancoliă, care trecea pe chipul ei întocmai ca norul alb pe seninul cerului, încântaseră pe poet. O privea și o asculta cu nesăturată plăcere, ér Româncea, cu cât se simțea mai învăluită în privirile calde ale poetului, cu atât mai mult, adorabilă cochetă, da sbor spiritului și fantasiei séle.

— Dómnă, dîse într'un rând Lamartine, Dumnéta care vorbesci limba francesă ca uă marchisă din secolul trecut, care cunosci atât de bine pe poeții și pe prosatorii noștri și care ți-ai însușit cu atâta deplinătate tot ceia ce face farmecul nebiruit al Francesei, mai mult încă : al Parisianeii, — spune-mi, rogu-te, ce limbă se vorbește în țera Dumitale, într'acel depărtat Orient plin de sóre și de poesiă ? Spune-mi câteva versuri în limba românescă...

La acéstă rugăciune a poetului, Româncea rămase pentru uă clipă mută. Acéstă tăcere era îndreptățită de cauza cea mai puternică : *Româncea nu scia românesce*. Dér, pentru că mai lesne 'și-ar perde un călugăr partea sa din Raiu de cât femeia presința sa de spirit, Româncea nóstră găsi îndată portița de scăpare dintr'acéstă cumplită încurcătură.

— Mă duseiü,—povestea dênse mai târziu la Bucuresci,—mă duseiü cu gândul în țera românescă, și 'mă aduseiü aminte că, véra, la moșiele tatălui meu, când stam pe séra în pridvorul casei și mă uitam cum vin de la pășune, turmele și ciredele satului, auđisem flăcăi și fete cîntând cîntece de dor, în cari cuvintele *frunđa verde* se repețiau mereü. Acéstă amintire mă scăpă. Imitând melopea tristă și înduioșătoare cu care se dîc doinele române, recitaiü poe-

tului două versuri care nu erau tocmai variate :

Frunză verde, frunză verde,
Frunză verde și ier verde.

Je le mettais au vert cu româneșca mea. Din tericire ênsă, poetul mă întrerupse ca s'îmi spună că limba românească este de uă dulcêță admirabilă și de uă sonoritate fără sémên. M'am încredințat și eu de acêsta, dér mai pe urmă, când am învêțat să vorbesc românesce.

A voroi românesce, vorbim românesce, — putem dice pôte astă-dî, și încă nu cu deosebită hotărîre, noi ómenii orașelor României, noi târgoveții cari dilnic ne folosim de atâtea și atâtea lucruri noui.

În tinerețea ênsă a Româncei prietenă cu Lamartine, a vorbi românesce, era a înfrăți cu de-a sila cuvintele hodorogite ale Turcilor cu cuvintele pițigăiate ale Grecilor ; era a grecisa cu terminațiunea *isire* cuvintele franceze, și a face cuvinte ca *pretendarisire*, *fraparisire*, *regularisire* și *interpelarisire* ; era a te servi de cuvintele muscălescî cari, printre săltărețele și melodiósele cuvinte române, păreau întocmai ca nisce urși în miđlocul unor cete de sprintene căprióre.

Grecésca, rusésca, turcésca și năsdřavana franțuzésca de contrabandă năpădiseră în

limba română care, ca totdeauna primitore și prea primitore, se da la uă parte din stânga, se da la uă parte din dreapta, se da din toate părțile îndărăt, așa că fu un timp când se vorbi pe românesce cu tot felul de cuvinte, afară de cuvinte românesce. La auđul limbei române, vorbită acum 40—50 de ani, nici uă întrebare nu ar fi fost mai îndreptățită de cât următoarea: *ce este românesc într'acéstă limbă românescă?*

S'ar fi perdut cu timpul legile cari sunt la temelia frasei și propozițiunei române; s'ar fi perdut pêne și amintirea atâtor și atâtor frumöse cuvinte latine, asupra căroră de secole poporul român pusese pece-tea sea de românim bine hotărît; s'ar fi perdut și acele cuvinte slavone pe cari, de alungul a sute de ani de ăilnică întrebuintare, Românul le-a românit cu desevârșire;—s'ar fi perdut, decă uă reacțiune puternică nu s'ar fi ivit și în privința limbei, precum uă bine făcătoare reacțiune spunta, și-apoi se ivia, și-apoi se arăta și în viața socială, și în viața politică a întregului popor român.

Mare și cotropitor era potopul străinismelor în vorbirea română, mare decă și radicală fu și acéstă reacțiune.

Un'i voiră se italianizeze limba română, se ne facă se vorbim întocmai ca *i nostri*

fratelli del Tevere, pre cuvîntul că și noi eram *sangue del loro sangue*, sânge din sângele lor. Dăcă această încercare, pe atât de entusiastă pe cât de trecătoare, ar fi reușit, Roma-Mumă s'ar fi întrebat cu mirare dăcă, în străvechiu-i trecut, ea trămisese la Dunăre, nu coloniî vorbind limba rustică latină, ci mai încóce uă coloniă italiană, pur-toscană.

Alții încercară- și această încercare nu fu trecătoare, — de a ne face sê vorbim latinesce, dér atât de latinesce, în cât dăcă Virgiliu și Cicerone s'ar fi sculat din mormintele lor și ar fi venit în plimbare în București, în palatul Universităței, pe atunci locuință și pentru Societatea academică, séu s'ar fi dus la Blaj, într'un alt focar de românism, — de sigur că ei s'ar fi mirat adânc auđind pe Româniî dunăreni și carpatini cum vorbesc latinesce după uă miă și opt sute de ani. Nicî chiar la Roma nu se vorbea de marea majoritate a poporului atât de clasic și de literar latinesce, cum voia scóla latinistă și latinisantă dn țerile române sê ne facă pe noi sê vorbim.

Ani de ȓile, scriitorii transilvanii și uă parte din scriitorii de dincóci de munți *ciceronisară*, adică vorbiră și scriseră un fel de latinescă pe românesce, cu același entusiasm și cu aceiași neclintită cre-

dință cu cari, în Franția secolului XVI, Ronsard și Pleiada luptau să latinizeze și să grecezeze limba francesă ; latinisau întocmai cum se francisa limba germană în secolul XVIII la curtea lui Frédéric II regele Prusiei, unde vorbele *finiren, logiren, avanciren, marchiren* și *eclutiren* pot să se țiea de mână cu *regularisi* și *pretendarisi* pe cari le citaiū mai sus.

Din totă acéstă încercare de latinisare esagerată, dér care se înțelege tórte din punctele de vedere ale luptei pentru naționalitate, — dintr'acéstă încercare, ceia-ce bun a rămas a fost isgonirea din limbă a grecismelor, turcismelor, rusismelor furișate în stolul cuvintelor românesce, și ura pentru cuvinte de asemenea origine.

Vorbirea ênsē în felul latinisților, numai cu vorbe bine-cuvîntate de Virgiliū și de Cicerone, nu era cu puțință. Și 'n țera noastră, ca și 'n tóte țerile, ba chiar mai mult de cât în tóte țerile, literatura, sciințele, politica, magistratura, armata aveau trebuință de cuvinte noi, pentru noțiuni și lucruri noi. Aceste cuvinte nu se găsiaū nici în Cicerone, nici în toți scriitorii clasici ai latinității.

Scóla de la Blaj și *Societatea academică* din Bucuresce respingeau cuvintele noi cu aceiași oróre cu care *Academia din Atena* respingea pêne mai de ună-đi cuvintele

grecesci cari nu se găsesc în Platon și în Demostene,—cu aceiași oróre cu care *Accademia de la Crusca* din Florența respingea cuvintele ce nu se găsesc în Dante,—ceia ce făcea pe un poet hazliu al Italiei, anostit de acest purism esagerat, să întrebe în versurile séle:

Bisogna aspettar chevenga Dante,
Ad insegnarci chiamar la ciocolata?

„Trebue óre să așteptăm să măi vină
„Dante, pentru a ne învăța cum să dicem
„la ciocolată?...

În miî de casuri, această întrebare fu pusă sub diferite torme, și în timpul când latinismele ciudate și greóie bântuiau gróznic prin Transilvania și prin România. Pentru că vorbele *chibrit* și *batistă* nu se găsiau în latinitatea clasică, elevii cursului superior de la liceul S-tului Sava numiau, cu deplina învoiélă a profesorului de limbele română și latină, regretatul Maxim—numiau *chibritul* cu locuțiunea pur-ciceroniană un *de-părete frecător*, iér *batista* un *nas-suflete*.

Provocată de escesele scólei latiniste și latinisante, uă altă scóla se ivi, și acésta fu scóla archaismelor. Ea își propunea desmormântarea cuvintelor române séu din vremuri vechi românite de prin cronice și de prin chrisóve, și întrebuițarea lor în vorbire și în scriere, în locul cuvintelor

străine și netrebuincioase, de vreme ce aveam, pentru aceleași noțiuni, cuvinte neaoșe românesci.

Școala archaistă fu însă cea d'ântâiu care plecă urechia și la graiul poporului român. Căci toate școlile cari se urmaseră pînă la archaiști nici nu voiseră să știă de limba vorbită de țeran.

Din fericire pentru depositul sfânt ce îi era încredințat de vécuri, și pentru păstrarea neștirbită a căruia recunoscința eternă el merită, de vreme ce el a scăpat din véltorile trecutului *limba română*, temeiul neclătit al unității naționale, — din fericire, ȕic, țeranul nostru lăsase să trecă și grecismele, și franțuzismele, și latinismele, și vorbea limba moștenită din moștrămoși. La auđul cuvintelor străine și lungi de un cot, pe cari orășanii le amestecau în vorbirea lor, țeranul român putea răspunde, ca și *Martina* din *Les Femmes Savantes*, nemuritoarea comediă a lui Molière : eú nu cunosc pe *boerii* aceștia.

„Boerii“ adică cuvintele pe cari le cunoscea țeranul erau „boerii“ cei adevărați ; cuvintele țeranului erau acelea cari dedeseră pept cu toate străinismele dușmane, și nemișcate rămăseseră la locul lor.

În creierii Carpaților, vorbele — românesce răsunaseră de la descălicătoare, românesce răsună și ađi. În gura țeranului,

mai mult de cât pe buzele târgovețului a trăit și *a crescut* limba română. Ba chiar, în câte rânduri vorbitorul său scriitorul, doritori de curată vorbire românescă, nu ascultă cu drag povestea vr'unuia dintr'acei bătrâni moșnegi cari, cu ochii perduți în zare, îi vorbesce în imagini de scânteiătoare poesiă despre măririle trecutului său despre minunile de pe lumea cea-l'altă.

Și numiri nouă pentru lucruri noi, cine le brodesce și cine le găsesce mai nemerit de cât țeranul?

De pe această tribună a Ateneului, în anul în care ostașul român reinoda pe câmpiele Bulgariei firul vitejiilor trecute cu acela al victoriilor Independinței, un Atheneist de frunte, d. Odobescu, ne-a spus, așa cum d-nia sa scie să spună, cum uă țerancă a găsit cuvântul cel mai potrivit pentru barbarismul *ecleror*, care se întrebuintă în vocabularul nostru militar.

— Am vădut, a răspuns țeranca ofițerului care o întreba, am vădut luând într'acolo vro două *cercetași* de ai vostri.

În adunările țeranilor cu proprietarii la 1848 și în Divanurile *ad-hoc* de la 1857, țeranii trămiși la Adunare vorbiră uă limbă la auđul căreia boierii și învățații rămaseră cu gurile căscate. Costache Rosetti povestea cu drag despre limba vorbită de bătrânii satelor veniți la Divan, și cita

textual propozițiunea cu care unul dintr'ênșii își începuse cuvântarea. Țăranul răspundea la afirmațiunile nedrepte ale unuia din marii boeri ai Muntenii și dicea : *la tôte cele spuse de luminatul boer răspuns se cade*. Acest *se cade* pus la sfârșitul propozițiunei, dicea Rosetti, era de uă mărețiă antică.

De altmintreli, ori de câte ori a fost vorba de limba română în genere, tot de atâtea ori cu limba vorbită de țăran s'a început.

Un alt Atheneist de frunte, d. Hasdeu, în *Magnum Etymologicum Romaniae*, dă limbii vorbite de țăran locul de onóre, și la întrebările pe care și le pune în uriașa lucrare sciințifică, răspunsurile, nu uă dată, ci de nenumérate ori, i le dă limba vorbită de țăran.

Mulțumită acesteii limbii, ađi bine cunoscută prin publicarea Colecțiunilor de poezii populare, de povești, legende, basme, datine și credințe, — mulțumită disparițiunei școlelor tendențioșe, fiă latiniste, fiă de ori-ce alt-fel, — limba română a intrat pe uă cale de firéscă propășire. Ne folosim de ceia ce am păstrat ca al nostru în réslățirea vécurilor trecute, dér nu ne închidem cu un zid ca al Chinei limba nóstră, ca nu cumva se pětundă într'ênsvre-un cuvânt nou. Credem cu toții adevărul cel bine gândit și bine spus de

mintosul Orașu, poetul Romei: cuvintele sunt ca frunzele; cele cari au dat mai înainte, cad mai de timpuriu.

Au și cuvintele vârsta lor. Cele bătrâne dispar, împreună cu ființele se cu lucrurile ce numai sunt. Lumea se schimbă, ași mai cu sémă, cu uă iuțelă și cu uă putere ne mai pomenită. Vaporul, electricitatea, minunele sciinței dilnic măresc această putere de evoluțiune și de revoluțiune cu niște coeficienți cari ar fi înmărmurit pe un om de-acum 50—60 de ani. Lucrul cel nou omóra fără milă lucrul cel vechiu. Faimósa *luptă pentru viétă* s'a încins în limbă ca 'n tóte manifestațiunile activității omenesci. Cuvintele se luptă cu aceiași putere cu care se luptă ființele și lucrurile. Cele noi fac ca cele vechi să ăsă din circulațiune, întocmai ca paralele bătrâne și teșite cărora li s'a șters turaua.

După cum carul cu boi trumos împodobit a fost înlocuit cu *căruța* de birjă, bătută de *vagon*, de învins și densus, póte! cine scie? de *balon*,—tot ast-fel se petrece și cu cuvintele. *Vraciul* a fost omorît de *doftor* și de *medic*, cari la rândul lor vor fi scoși din circulațiune,—căci mari sunt minunele sciinței! — de cuvântul *chimist*.

Vechia cinste este pomenită numai la praznice, căci ténëra *onóre* i-a luat locul. *Speranța*, nemărginită în dorințele ei, *tout*

á fait fin de siècle, salută cu un aer de superioritate vedită gârbova *nădejde*, care abia mai resuflă într'un oficiu de invalidi. *Omenii de trebă* au devenit *omenii onorabili*, pôte pentru că *treburile* au devenit *afaceri*. *Protipendada* d'acum 60—70 ani, în care năzuiau din răputeri să se îndese și să se înghesue omeni de totă mâna, *protipendada* a făcut un salt colosal și-a devenit *hig-life-ul*, în care acum, mai mult de cât atunci, dau năvală toți cei cari vor să se arătă că sunt, când în realitate nu sunt ai locului ce ocupă,

Legile, instituțiunile, moravurile, viața se schimbă din an în an, și deci limba caută să se schimbe.

Și toate acestea pe iute, de grabă, d'a fuga: uă alergătură fără sémën, la vederea căreia un bătrân d'acum 60—70 ani, proptindu-și ișlicul cu uă mână și sumețindu-și antereul cu alta, gata s'o tulască la Brașov, ar fi întrebat cu gróză:

— Kirie eleison, psichi-mu, dér ce e? Vin Turcii? vin Tătari? vin Cazacii? Ce e, bre!?

Nu e nimic. Nu e de cât evoluțiunea, fenomenul cel bătrân ca lumea și tot-d'una nouă, e progresul etern și neînălătural, care acum se desevêrșesce mai iute de cât odiniórá.

Cuvintele noi intră unele după altele

în limbă, dér atât de grăbite în cât n'ai avut timp, — vorbesc de popor — să faci cunoscința deplină cu unul și altele, cu duiumul, bat la ușă. Primesci, primesci într'una și fără băgare de sémă, căci lucrurile noi așteptă să fiă botezate.

— Ce este acésta? întrébă poporul.

— Acésta este un *calorifer*.

— Bun! *Calomfir*.

— Dér acéstă casă măréță, mai frumósă de cât tot ce am vëdüt în Bucuresci?

— Este *Ateneul*.

— Bun! *Antineul*.

Poporul ȳice acum *calomfir* și *Antineu*, pêne când va învëța să ȳică bine, după cum a învëțat să ȳică bine *constituția*, pe care o ȳicea acum 25 de ani *consticluția*, *etaj* pe care 'l numia *tapaj* și după cum s'a convins de vr'o 8—9 ani încoa că *peronul* unei gări se chiamă *peron*, ér nu *piron*, plural *piróne*, care va să ȳică cu totul alt-ceva.

Poporul primesce, primesce mereu : ȳice atâtaiü rëu și schimonosit, dér pe urmă se corige, fiindu-i frică să nu fiă de rîs,—căci și la noi, ca și în Francia, ridiculul este arma cea mai puternică pentru a săpa și derîma un obiceiü urît séu pocit.

De altmintreli, decă poporul înțelege și ȳice rëu cuvintele noi, adică *radicale*,

clasa cultă nu remâne în vorbire cu altele mai pre jos.

Décă altă dată grecismele și franțuzismele grecisate, despre cari am vorbit daū limbei române uă ciudată fisioniă, ađi franțuzismele fără terminațiuni grecesci bân-tuie cu uă furóre ne mai pomenită.

Academia din Berlin, spăimântată de potopul franțuzismelor cari năpădiseră în limba germană în secolul trecut, puse, în 1784, la concurs următórea cestiune : *Cari sunt cauzele cari aū făcut ca limba francesă să devină limbă universală ?*

Academia română ar trebui, ađi, să pună la concurs un alt subiect âncă și mai oportun, și anume : *Microbul franțuzismelor în limba română*, cestiune de bacteriologiă lingvistică ; gena și miđlócele de distru gere ale acestuī microb. Cel care ar găsi miđlocul de destructiune și, prin *culturī* chiar violente, ar inocula Românilor *limful* antifranțuzist, ar aduce un mare -erviciū, cel mai mare serviciū limbei române.

Nu e strat, nu e cerc social în care acest microb să nu furnice, să nu mișune în număr nenumărat.

Bunióra, pe stradă, cine nu a auđit stereotipa frasă : lasă-mă, *mon cher*, că *eclatez*, *parole d'honneur*, esci *agaçant*, bre ! bre ! — 12 cuvinte din cari șese franțuzisme și un turcism.

La Cameră : crede óre onorabilul preo-
pinent că *amandamentul* sėu, *delayat* într'ua
fraseologieă *cocassă*, va *frapa* consciința Par-
lamentului ?

La uă *visită*, adică la un *five o'clock*, unde
—lucru rar !—se vorbesce românesce, D-na
A... vorbesce românesce cu d-na B...

—*Ah ! ma chère madame*, sė *frayez* eu cu
d-na Z... *jamais de la vie !*

La Tribunal, oh ! la Tribunal e de
spaimă !

Cine nu a vėdut și nu a auzit pe frun-
tașii noștri *advocați* că încep ântâiu cu-
vėntările lor pe românesce, și apoi, așa
de uă dată, fără ca nimic sė 'i oblige, o
daū pe franțuzesce.

Bunióră :

Eh ! Domnilor, și Demolombe, și Laurent
sunt mai mult decât *espliciți* în cestiunea
care ne preocupă; ași putea dice *tranchantă*
da, *tranchantă*,... *et puis, Messieurs, pourquoi*
s'arrêter à Demolombe ? ! montons plus haut !
allons aux sources; examinons la base de tout
droit : le droit romain...

Er președintele, după ce 'l lasă câtă-va
vreme sė 'și facă pofta pe franțuzesce, îl
întrerupe pe românesce dicėndu-i : *Maitre*
X..., luați-o pe românesce.

Maitre X... adică *advocatul*, suride și
începe sėu cu un : *au reste*, d-lor judecă-
tori, sėu cu acel infam *orï*, franțuzesce *or*,

românesce *decî* s^{eu} *prin* *urmare*, parazit care se lipesc, tocmai ca *floxera vastatrix*, de t^{ote} aliniatele unui discurs judiciar s^{eu} parlamentar.

În armată, regulamentele militare, graiul vorbit sunt de asemenea infectate p^{en}e la m^{ed}uvă de microbul franțuzismelor.

Un exemplu, d^{er} tipic. E uă scenă admirabilă, petrecută în curtea unei casarme de călărași. Soldatului Stan Stârléză i-a^u venit de la sat mama și tata. Sta^u de vorbă, șed^uți jos, în curte. Tatăl și fiul vorbesc, muma tace, d^{er}, dⁱⁿ ochi, s^{or}b^e pe fiul s^{eu}, înfășându-l cu privirea în nemărginitaⁱ iubire maternă. Din partea cealaltă a curței se apropie *don' Sergent*. Stan se sc^{ol}ă, tat' s^{eu} se sc^{ol}ă, și b^{et}râna muma strîng^{en}du'și zăbunul la pept, se sc^{ol}ă și d^{en}sa. *Don' Sergent* se uită fără să încline capul și, ajung^{en}d la Stan care salută, îi d^{ice} ?

— Ai *bouchonnat*, Stane ?

— Da, s' ^{tr}ăiți, *don' Sergent* ; am *bouchonnat*.

Sergentul se duce ; Stan și părinții s^{ei} șed ^{er} jos. Mama cu voce blândă întrebă pe fiu-s^{eu}.

— Stane maică, ce d^{ise} ?

— M^e întrebă de-am *bouchonnat*.

— Ce e aia maică ?

— Ee ! și d-ta, mamă : bouchonnagiul

va se ȃica ștergerea cailor de nădușelă c'un glomotoc de paiă.

Muma tace, dér în privirea ei se mai citesce, pe lângă iubire, și simțimântul admirațiunei. Plécă la sat acasă, și în curând tóte suratele și cumetrele vor afla cât de deștept s'a făcut Stan și cum a învățat limba de la orași.

— Când o veni acasă, are se ne o vorbescă, și-o se vă mirați, mare ! d'asa limbă boerescă.

Și într'adevăr, *bouchonnajul* va merge la sat, unde nu va fi singur, căci, la cea d'ântâiū potecă, va fi salutat de ștregarul de *merci*, care, lucru ciudat ! și-a pus prin satele române un *m* în códá și se ȃice *mersim dumitale*, cum se ȃicea uă dată bētrânescul și frumosul *multumim dumitale*, „vere“ ori „frate.“

E de gróză cum liberații din armată și drumurile de fier aū împestritât limba de la sate, curată ca pîrîul din munte, cu atâtea și atâtea cuvinte străine. Poetul ȃice cu deosebită dreptate :

Unde vin cu drum de fier,
Tóte cântecele pier,

Și totuși, cu tótă acéstă năpustire peste limba română a franțuzismelor de acum, se găsec scriitori și vorbitori cari, îndată ce simt pe vêrful limbei gădilitura plăcută

a unui franțuzism întraripat, își mușcă buzele și omórá microbul între măsele, — mai cu sémă când măselele sunt de peste Olt.

Pe acești vorbitori și scriitori, de la această tribună și de la altele ale țerei noastre, publicul Ateneului, ca ori-ce public român. i-a ascultat cu drag și cu românescă mândriă.

Căci, pe buzele unui vorbitor de frunte de felul căroră mulți au suit scările acestei libere și răsunătoare tribune, ce limbă mai bine de cât limba română póte să intrunescă cuvinte în cari combinațiunea vocalelor cu consónele să fiă mai sonoră, ér bogăția și varietatea accentelor se 'mlădie mersul vocei mai frumos și mai musical? Ce limbă póte să fiă mai fericită cu calificativele séle spirituale ori pitoresci, cari coloră ori animă mai viú ideia? Și în fine, ce limbă, mai cu prisos de cât limba română, póte să dea oratorului uă frasă care, în aducăturile și în măręta ei înfățișare, să aręte ideia cu tóte legiuitele 'i podóbe.

Se đicea la Roma când Forul răsuna de cântecul elocinței lui Cicerone, că frasa acestui mare orator se asémănă cu toga unei matrone romane, togă ale cărui cute cădeau. se prelungeau, se înclinau și se lăsaú ondulând cu uă simetrie și cu uă

artă incomparabilă. Ore, incisele și gerundivile frazei române, belșugul de legături care servă drept punți de trecere de la uă propozițiune la alta, și relativele cu măsură întrebuintate, nu îndreptățesc frasa română a cere și pentru dânsa, ca potrivită firei și geniului său, comparațiunea cu toga matronei romane?

Noi, generațiunea tână de scriitori și vorbitori, credem că da. Credem cu tăria că limba română de astăzi, inavuțită cu cuvintele noi încetățenite în limbă prin învoirea unanimă a poporului român, poate ne dea tot ce 'i vom cere pentru rostirea lămurită și estetică a ideilor noastre fiă în scriere, fiă în vorbire. Credem că de frumusețea și de comoriile minunate ale limbei noastre cu toții ne vom convinge într'un timp cu atât mai scurt, cu cât mai dese vor fi probele ce vom da despre aceste frumuseți. Credem în fine că, pentru a vorbi ori a scrie ori-ce pe românesce, nu vom mai avea trebuință să mai alergăm nici la sburdalnică francesă, nici la limbele altor nămurî.

Fericit poporul care se îndestulează cu ale lui și dintre-ale lui!

Pentru această îndestulare a poporului român cu ale lui și dintr'ale lui a lucrat Ateneul în timp de 25 de ani. Pentru Românismul în tot și 'n tóte, la tot poporul

român, din patru părți de lume,—pentru Românismul etern ca și Credința și nemuritor ca Viitorul aș lucrat în Ateneu bătrâni cari, aș, la această serbare, ne-aș dat nouă locul de rîvnită cinste.

Cu tăria și cu entusiasmul lor, cu un avânt neînfrănat de iubire pentru Țară și pentru Știință, primim de la dășșii sânta sarcină ce ni se încredințază. Și aci și pretutindenă, și acum și în tot-déana, vom gândi și vom trăi, vom scrie și vom vorbi pe românesce pentru România !

SCRISOREA D-LUI PROF. A. D. XENOPOLU

Iubite Amice,

Am citit cu un viú interes resumatul interesan-tei d-tale conferințe asupra limbei românești, *Cum se vorbesce* în ȃilele nóstre. Sciú póte că și eú, cu vro doú ani în urmă, am atins aceiași întrebare în conferința ținută în București asupra *Inrúurirei franceze* în România, și m'am bucurat pré mult când am vedut că un bărbat, crescut în șóla fran-cesă, este indignat de modul cum se stílcesce biéta limbă românească, aprópe pretutindení unde ea este rostită: în parlament, în pledórii, în cărți ce apar în tóte părțile și, mai ales, în salónele nóstre, în convorbirile acele ce se preschimbă mai mult spre a vorbi de cât spre a spune ceva.

Pretutindení uá ímpestrítare a frumóseí nóstre limbí cu termenii franțuzesci, mai mult séú mai puțin întorși pe románesce și mai réú încá de cât

atâta, un soiū de limbă *sui generis* care nu 'și găsește asemenea de cât la Germani în secolul trecut, când se amestecău împreună frase și cuvinte germane cu frase și cuvinte franceze, formându-se un *mixtum compositum* nesuferit la auđ și revoltător pentru minte, care se clatină neconținut între două firī și două caractere atât de deosebite ca acele ale acestor două limbi, îmbinate între ele fără voia lui Dumnezeu.

Ai observat însă, de sigur, că elementul din societatea noastră care contribuie mai cu deosebire la respândirea acestui *jargon* îngrozitor este elementul femeiesc.

Femeile noastre, ietă pătura asupra căreia ar trebui mai ales înriri prin tôte miđlócele, spre a le desbăra de acest păcat care strică, corupe tot ce avem mai de preț, limba strămoșescă, singura pază a naționalității noastre în timp de vécuri.

Este cunoscut că propășirea alevărată a unui popor se oglindesc tot-d'auna și în limba lui ; a noastră însă, în loc de a merge înainte în dezvoltarea ei propriă, se imbogătesce numai în aparență alipindu-se de ea pe din afară termine și vorbiri străine, ier nu imbogățindu-se prin uă creștere din lăuntru, ca arborele din seva ce pătrunde în trunchiū.

Nu că am fi, nici d-ta, nici eū, contra limbei franceze ca organ de cultură, căci decă suntem ceva astă-đi, suntem mulțămită culturei franceze și mulțămită limbei franceze, pe care. învătându-o, am putut face din ea organul prin care a pătruns

în mintea noastră principiile și ideile civilisatōre. Dér la ce tinde cultura unui popor, decât nu la desvoltarea *eului* sēū propriū, la desfășurarea fe-liului sēū particular de ađi, la revērsarea comori-lor sufletesci cu care natura l'a înzestrat? Intru acestea, una de căpeteniă, organul inteligenței séle, este tocmai limba, și a schimonosi și strica limba tocmai prin uă înriurire culturală este a risipi cu uă mână ceia ce adunī cu cea-l'altă.

Eū sunt convins că, decât am puté determina sexul *cel în deobște frumos la figură, dér atât de urît la vorbă*, a 'și schimba obiceiurile și apu-căturile în privirea limbei românesci, de sigur că am isbuti a curăți tot mai mult graiul nostru de franțuzismele ce'l înădușă; am puté sē 'l desvol-tăm, sē 'l creșcem și sē 'l sporim. așa ca sē ajungă el prin sine însuși organul unui popor cultivat.

Orī cât ar vorbi cine-va în public, este netă-găduit că cea mai mare parte din vorbele schim-bate se petrec în viéta privată. Mai mult vorbim cu femeile, copii, prietenii și cunoscuții noștri, de cât ca advocați, profesori, și chiar deputați. Sena-torii scii că nu pré vorbesc; ei lucréză.

Limba aceia care contribue mai ales a da tonul general, este aceia vorbită în particular. De la dēnsa va atârna și vorbirea în public și stilul în scriere. Limba vorbită în societățile nóstre, în familiile nóstre, aceia va rēsuna și pe tribună și pe amvōne; aceia se va resfira și pe fețele căr-ților ce vom produce.

De uă cam dată numai atâtă, de și ași mai avé

mai multe de spus asupra acestei întrebări. Cred că te vei învoi a 'mi răspunde pe aceiași cale a publicității, spre a îndruma, de uă cam dată pe acest tărîm, uă desbatere asupra acestei pré însemnate întrebări, de care atârnă în mare parte viitorul culturei nóstre.

Primesce uă frăţescă strîngere de mână.

A. D. XENOPOLU

Iași, 24 Decembre 1890.

SCRISOREA D-LUI PROF. L. ȘAINEANU

Iubite amice,

Frumoasa d-tale conferință *Cum vorbim* a venit la timp oportun.

Astăzi e tocmai momentul, când cestiunea atât de delicată a purificării limbei poate fi desbătută cu toată nepărtinirea ce reclamă o discuțiune științifică. Acum 20 de ani, terenul era încă de natură vulcanică, așa că, la primul pas, eraî espus a 'ți atrage una dintre acele protestări fulgerătoare, în care o patriotică indignare se răsufleta în sonore perioade ciceroniane. Departe de mine ideea de a micșora meritele acelor bărbați eminenți, acelor latiniști de valoare, cari se lăsaui a fi călăuziți de inimă, și numai de inimă, într'oa problemă, care cere și o judicioasă, și o senină participare a inteligenței. În serviciul ideilor subiective și teoriilor personale se punea un zel fără de

marginii, uă muncă îndărătnică, un devotament fără sémën—și acésta pentru că era în joc bunul cel mai scump al unui popor, limba sa națională. Pécacat numai că, în fierbințéla luptei, uitară cu desévêrșire a invoca mărturia acelora, care, în tóte timpurile, a păstrat neștirbit paladiul Românișmului, a poporului, a țéranului român. Și ast-fel, s'a confundat viul graiú al acestúi Proteú cu sutimii de mií de capete, cu opintirile ideale ale cător-va învêțați, entusiasmați de antica gloriă a străbunilor.

Astă-đi, acea epocă de fierbere e îndărétul nostru; astă-đi putem arbora în tótă libertatea stindardul adevêrului științific.

Când e vorba de limba națională, fără a inăbuși simțirile inimei la glasul acestei mume duióse, putem și datorii suntem a da rațiunei științifice partea ei legitimă.

Conferința d-tale e cea mai bună dovédă despre acésta: fiă-care rând al ei respiră un cald și luminat patriotism, uă dragoste fierbinte pentru graiul și solul național. Dér asta nu te împedică -și aci stă meritul conferinței — a emite vederile cele mai sănétóse asupra elementelor, cari nu sunt „progenitură de origine romană.“

Da, conferința d-tale a venit la timp.

Si aiurea lumea a început să se misce, să se agite în contra invasiunii neologismelor superflue. Așa bună-órá, în Germania. Acolo, mai mult de cât ori unde, cestiunea purificărei graiului național a trebuit să preocupe tóte spiritele. Limba germană

e atât de presărată de cuvinte străine, cari n'au pătruns cu desăvârşire în popor, în cât ofere exemplul fenomenal de a poseda alătura de Vocabularul național și un Vocabular de vorbe străine, aprópe tot atât de voluminos ca și cel d'ântăiú. Mai mult încă. Tocmai scriitorii de frunte ai Germaniei, în primul rând Goethe și Schiller, au favorizat această ciudată juxtapunere. Ar fi dér interesant pentru noi a urmări sforțările încercate acolo în această direcțiune.

În 1885 se puse în Lipsca basele unei societăți *Allgemeiner Deutschen Sprachverein*, menită a favorisa purificarea limbei germane de elemente străine superflue. Ideia prinse așa de bine, în cât, la începutul anului trecut, Societatea centrală număra deja 147 filiale cu 12.000 de membrii. Adauge uă Revistă specială, premie, propagandă activă prin conferințe publice și, înainte de tóte, aderarea unor bărbați iluștri, a corporațiunilor și autorităților.

Dér nici protestările n'au lipsit. între cari merită uă atențiune specială declarațiunea publică a 41 de învățați și scriitori, cei mai mulți de uă reputațiune europénă, cari se ridică mai ales în contra tendenței de a se face din alungarea vorbelor străine uă cestiune de șovinism național. Nu numai atâta : tóte séu mai tóte aceste cuvinte străine pot fi considerate ca uă achisițiune istorică a popórelor sub influența culturei generale și-a contactului cu națiunile învecinate. Și de aci pericolul cel mare al unui exces de zel în materiă de purificare.

De unde se începă dênsa ?

Puriștii extremi s'aũ făcut ridiculii în tôte timpurile. Incã din 1643, uã societate patrioticã germanã („Deutschgesinnte Genossenschaft“), instituitã pentru un atare scop, escitã risul întregii Germanii prin echivalentele sële neaoșe în locul vorbelor străine : pentru *Fenster* (fenestra) se propuse „Tageleuchter“, pentru *Nase* „Löschhorn“ sêũ „Gesichtserker“... Intru ce difer formațiunii artificiale ca „Sfeșnicul țilei“ pentru ferêstrã. sêũ ca „Balconul feței“ pentru nas, de veriĩ lor primariĩ „de-perete-frecãtor“ sêũ „nas-suflete“ ?

Cine sê o facã ?

În acêstã privințã numai încape îndoieła : singurul dictator în materiã de limbã e poporul și într'un grad mai mic scriitorii cei mari ai națiunii. Ar fi uã fôrte interesantã cercetare aceia care ar cãuta sã specifice formațiunile noue cu cari aũ îmbogãțit limba scriitorii ca Alexandri, Odobescu sêũ Eminescu și care aũ ajuns la uã întrebuintãre generalã. Din acest punct de vedere este mai ales instructiv stilul d-luĩ Odobescu : vorbele neaoș romãnesci se aliazã cu neologisme într'un mod așã de artistic, în cãt vorbele străine capetã în acêstã vecinêtatã un relief deosebit, un aer de vechiã familiaritate. E într'adevêr uã tericire pentru prosã romãnã cã cei mai buni reprezentanți ai seĩ.— un Odobescu, Hasdeũ sêũ Maiorescu—sunt tot-d'uã datã și bărbați c'un deosebit gust artistic, cari nu s'aũ mulțumif numai sê purifice limba, ci s'o și îmbogãțescã. Și acêstã îndoitã țintã trebuie s'o urmãrêscã ori-ce scriitor romãn.

Fiă-mi permis a cita, căci e vorba de purificarea limbei, uă admirabilă observațiune a lui Goethe (Opere XXXII, 221): „A purifica și înavuți tot-d'ună dată limba maternă e preocuparea capetelor celor mai bune. Purificarea fără înavuțire e de cele mai multe ori lipsită de spirit; căci nimic nu e mai comod de cât a face abstracțiune de conținut și a nimeri expresiunea. Omul de spirit frământă materialul său lexical, fără a se preocupa din ce elemente consistă; cel fără de spirit în zadar vorbesce cu puritate, de ôre-ce n'are ce spune. Cum se simță dênsul ce surogat nevoiaș el admite în locul unei vorbe semnificative, când acea vorbă n'are nici-ună dată vieță pentru dênsul, fiind că nu-cugetă nimica rostind'o. Sunt multe feluri de purificări și inavuțiri, cari tôte trebuie la adică să concure decă e ca limba să crească plină de viață. Poesia și vorbirea pasionată sunt isvôrele din cari țîșnesce acéstă vieță, chiar decă în impetuositatea lor ar tîri cu dênsele ceva moloz: el se depune la fund și talazul curat se scurge asupra'i“.

Nimic mai adevărat. Observațiunea lui Goethe ne pare chiar susceptibilă de uă aplicațiune mai generală. Tôte vorbele străine—decî și franțuzis-mele—cari aū inundat și inundă limba, vor fi de sigur supuse unui proces de selecțiune: mare parte dintr'ênsele vor dispăre; altele, mai favorisate de de sôrtă, vor persiste și pot deveni parte integrantă a vocabularului național. Cari însă anume? Ietă ce nu pôte nimenea prevedé și mai puțin încă decreta.

Un lucru e sigur: limba nu îngăduie luxul. Vorbele absolut sinonime la început se diferențiază cu timpul și devin tot atâtea achizițiuni ale graiului, tot atâtea îmbogățiri ale spiritului național. Un atare proces de nuanțare se petrece d'inaintea ochilor noștri în sinonimele slavo-latine ca vreme-timp, iubire.amor, etc.

Dér merg și mai departe. Admit, un moment, că neologismele, cari circulă astăzi în sfere de tot mărginite, s'ar generalisa, s'ar naturalisa în limbă și deci s'ar nuanța cu timpul de cele corespunzătoare indigene; ce ar resulta de aci? Óre limba noastră ar fi mai puțin românească, mai puțin latină? Nici de cum! Și ietă pentru ce.

Spiritul unei limbi, fisionomia ei particulară, află uă espresiune stereotipă, nu în vocabular, ci în sintaxa ei. Existența unui graiū e amenințată, nu printr'un potop de vorbe străine, ci prin introducerea nesimțită și prin propagarea inconscientă a fraseologiei, a construcțiunilor, a întrebuintărei prepozițiunilor, mai ales în aplicațiunea acestor particule, în cari Leibniz vedea deja „*tout autant de marques de l'action de l'esprit... les diverses formes de l'entendement*“.

Căci vorbele străine, chiar cele inadmisibile, „se depun la fund,“ după expresiunile lui Goethe, și cugetarea neaoș românească planéză asupra-le. Circulațiunea lor, în cazul cel mai favorabil, rămâne încă restrînsă. Dér ce se le facă acelor mărunțisuri aprópe imperceptibile, acelor elemente *quasi-microscopice*, numite prepozițiuni, cari revin sub

condeiul scriitorului la fiă-care moment și în natura căroră residă adevăratul spirit al limbei? Construcțiunii ca „Oratorul începe *prin a* spune.. și mai ales abuzul ce se face cu bietul *de*, care se vede nevoit, sërmanul, a figura în suita ori-cărui verb: 'mi propun de a .., doresc de a .., etc., ietă adevăratul microb, care se furișeză încet dér sigur, nu în corpul națiunei, în vocabularul său, care la nevoe s'ar puté ușor desbăra de dënsul, —dér în spiritul său, dér în ființa sa, și amenință a altera mersul firesc, direcțiunea normală a cugetărei românesci.

În locuțiuni ca *tratez amor, tratez cu refus, s'am pardon de expresie...*, și sute alte asemenea floricele retorice de mahala, ce se pot citi în cronicile lui Marion său în comediele marelui cunoscëtor al burtăverdimii, în comediele d-lui Carageali, n'ai avé nimic de obiectat în privința vorbelor luate isolat, dér relațiunea lor psihologică e tot ce pôte fi mai contrar gândirei românesci.

Asupra acestei influențe latente, asupra acestei imitațiuni aprópe inconsciente a sintaxei franceze, care se străcóră în sucul și sângele scriitorului, 'mi permit a atrage seriósa atențiune a tutulor aceloră cari țin, nu numai la curățenia limbei, dér la neștirbita conservare a naturei genuine a graiului românesc.

Scóla este menită a esercita acțiunea cea mai eficace întru menținerea originalității sintaxei române. Ei îi incumbă datoria a veghia asupra acestui bun național, prin uă studiare din ce în ce mai întinsă și mai solidă a limbei și literaturii române.

În privința franțuzismelor însăși cred că uă deosebire trebuie făcută în raport cu valoarea lor reală. Lăsăm cu totul la uă parte cazul de superfluitate reală, când există echivalente curat românesci; în atari împrejurări nu mai încapе vorbă, ele trebuie pur și simplu înlăturate. Când însă ele denotă uă ideeă nouă, fiă și uă nuanță neexistentă în limbă, ele trebuie neapărat menținute. Și întru acésta stă îmbogățirea treptată a graiului național, lărgirea continuă a orizontului sēă ideal. Precum multe vorbe venerabile ale trecutului aū ajuns astăđi de domeniul literaturēi umoristice, tot ast-fel materialele astăđi exploatate de comedia ar putē fórte bine într'ua đi sē ajungă la onóre și demnitate. De ce óre *rezonul* lui Ipingescu n'ar putē sē figureze în limbă alătura de grava rațiune? Chiar și *ambițul* lui jupân Dumitrache ar putē servi ca ilustrațiune ambițiunei burgheze....

Pe cât de legitimă dér e înlăturarea franțuzismelor superflue, pe atât 'mă pare pripită părerea „că, pentru a vorbi ori a scrie ori-ce pe românesce nu vom mai avē trebuință sē alergăm nici la sburdalnica francesă, nici la limbele altor nēmurī“. Asta ar fi tot una, ca și cum am voi sē ne izolăm cu desēvârșire, și sē ne sustragem ast-fel de la ori-ce influențe externe. Ajuns'am noi óre deja la acel grad înalt de cultură intelectuală, în cât sē ne putem mulțumi dintr'ale nóstre cu ale nóstre?

Imi pare că tendența de a mărgini limba națională la propriul ei fond ar fi nu puțin păgubitoare pentru evoluțiunea ei ulterióră. Inavuțirea limbei

unui popor merge paralel cu progresele civilizațiunii séle. Precum cultura noastră materială și intelectuală se folosește continuu de achizițiunile făcute de alte némuri, tot ast-fel limba 'și lărgesce mereu și óre-cum de sineși sfera vocabularului séu. Patria noastră datoresce cea mai mare parte a culturei séle Occidentului și în deosebi Franciei. Vrênd nevrênd, vom fi nevoiți și pe viitor să împrumutăm din limba francesă tóte acele vorbe, cari exprimă noțiuni, idei séu nuanțe de idei, cari, în total séu în parte, lipsesc limbei noastre. Toți acei termeni, tóte acele expresiuni, mai mult séu mai puțin amalgamate, vor deveni cu timpul uă proprietate generală a națiunii, cum s'a întêmpat, în epoca renascerei noastre, cu întreaga nomenclatură administrativă și, în mare parte, cu cea militară.

Sé lăpêdăm deci franțuzismele de prisos, dér sé primim vorbele străine, cari denotă tot atâtea momente culturale, tot atâtea îmbogățiri reale ale limbei, și sé veghiăm, înainte de tóte, a păstra neatinsă firea neaoș românéscă a graiului nostru, sintaxa sa, Aici, ca și aiurea, devisa noastră sé fiă : „Litera ucide, spiritul dá viêtă !“

LAZĂR ȘĂINEANU.

Bucuresci, 5 Aprilie. 1891

SCRISOREA D-LUI AL. CIURCU

Iubite amice și confrate,

Cu multă luare aminte am citit în *Românul* conferința d-tale asupra temeii *Cum vorbim*, temă interesantă și care ar trebui să ocupe serios pe toți Români doritori de a avé uă limbă a lor, uă limbă prin care să pótă rosti cu cuvinte românești tóte ideile ce li-ar trece prin cap, să pótă avé uă numire propriă pentru fiesce lucru de care se servesc.

Avem noi uă asemenea limbă ?

D-ta parî a răspunde la acéstă întrebare în mod afirmativ, când ȕici : „credem că pentru a vorbi ori a scrie *orî-ce* pe românesce, nu vom mai avé trebuință să alergăm nici la sburdalnica francesă nici la limbele altor némuri.“

Séu esprimi numai speranța că va veni un timp

când această nobilă dorință a d-tale ca și a tutu-
lor Românilor va fi îndeplinită?

Eū cred ca acesta ți-a fost gândul, căci și d-ta
trebuie să fii în astă privință de aceiași părere ca
și mine, că adică în momentul de față *nu putem
vorbi și nu putem scrie* fără a împrumuta cuvinte
de la limbele altor nēmuri.

Care e mijlocul ca să realizăm această dorință a
noastră, a tutu-
lor? D-ta nu'l propunî. Nu pôte fi
însă de cât unul și singur: a făuri cuvinte româ-
nesci noui pentru noțiuni noui. Dér se ocupă óre
cine-va cu această lucrare? Nu. Atunci ce te face
pe d-ta să cređi că vom puté vorbi și scrie *orî-ce*
pe românesce fără a recurge limbele altor nēmuri?

Eū unul vęd lucrurile într'al-fel. Eū vęd că pe
cât timp nu vom făuri cuvinte noui, siliți vom fi
a împrumuta tot mai multe cuvinte de la limbele
altor nēmuri, și că potopul de cuvinte străine care
deja inundă limba noastră tot mai mult va cresce
în loc de a seca.

E uă dilemă de care nu putem eși și anume:
orî făurim cuvinte noui pentru noțiunile pentru
care n'avem în limba noastră termenî românesci,
orî întrebuintăm pentru aceste noțiuni cuvinte îm-
prumutate de la limbile altor nēmuri. *Tertium non
datur.*

Imi voiū permite a face mai la vale uă propu-
nere în această privință. De uă cam-dată dă'mi voiă
să aduc câte-va exemple, ca să dovedesc că nu e
Român, fiă el cât de iscusit în cunoscinta limbei
materne, care să pôtă vorbi séu scrie *orî-ce* pe

românesce, fără a se ajuta cu cuvinte luate din limbile străine.

Nu voesc să vorbesc de aceia cari nu cunosc seû cari cunosc rău limba română. Când un Român întrebuintează espresiuni ca *mi-a şifonat parura m'am eşofat, mă şochéză, a eflourat cestiunea*, n'avem de cât să constatăm cu părere de rău că avem compatrioţi cari nu şî cunosc limba. Când pe de altă parte vedem că chiar autorităţile întrebuintează *franţuzisme* de acestea acolo, unde ar puté pré bine să se foloséscă de cuvinte românesce, iér trebue să ne exprimém părerea de rău. Cu drept cuvânt ai luat în ris pe ofiţerii cari ordonă soldaţilor la casarmă a *buşona* şi a *pansa* caii, când pré bine le pôte porunci a'i *freca* seû a'i *desnăduşi*, a'i *desuda* şi a'i *ţesăla* şi nu vèd, decă am admite espresiunile de mai sus, de ce să nu adoptăm şi am *abreuvat* în loc de *adăpat*, am *montat* în loc de *călărit*.

Dar ce voesc să-i faci bietului ofiţer, Român bun şi el, când Academia nu'i dă nici un cuvînt potrivit pentru *manegiû*, *martingală* şi tôte acele lucruri şi noţiuni, de care dilnic are trebuinţă în esercitarea funcţiunei sele? Cum să te miri că dice *şarjă* şi am *şarjat*, când el n'are alt cuvînt românesce, pentru a exprime acéstă operaţiune a cavarieriei, că nici *năvală*, nici *îuruşi* nu exprim aceeaşi idee, când tot ce ofiţerul şi soldatul pörtă pe ei, de la *chipiû* şi pênă la *botforti* are numiri franţuzesci? S'ar puté răspunde că, în ceia ce privesce armata, chiar Germanii aû trebuit să adopte

cuvinte franceze pentru uă sumă de noțiuni, cum *armee, canone, division, brigade, regiment, bata-lion, companie, infanterie, cavalerie, artilerie, genie, quartier, offizier, general, capitan, leutnant, marsch, marschiren, bivouak, bivouakiren*, etc. etc. d-er cel puțin la Germani e escepțiune, pe când la noi e regulă generalá.

În ce privesce termenii științifici și termenii tec-nici, ei ne lipsesc cu totul, așa că ași pune mare rămășag cu-orî care limbist român, care mi-ar pu-té traduce în uă românescă curată numai uă pa-gină pe care i-ași dicta-o în altă limbă. Aici ne lovim cu capul de uă neputință desevêrsită.

Nevoiți suntem d-er să împrumutăm de la alte limbî. D-er d-ici d-ta ca să nu împrumutăm de la Francesi. De la cine să împrumutăm atunci? De la Nemți, de la Turci ori de la Chinezi?

A fost un timp când împrumutam de la Slavi, Greci, Turci, Armeni, Albanesi, Unguri, Nemți, ba chiar și de la Țigani, și de aceia avem în limba noastră cu-vinte ca *slujbă*, a *sluji* și tóte derivatele sêle *jalbă, nădejde, vreme, primejdie, prilej, slovă, milă, blagoslovenie, pravoslavnic—sindrosiă, filo-timie, chivernisělă, exoflisělă, plictisit, paraponi-sit, xenamorasit—a tăgădui, a îngădui, a făgă-dui, cizmă, dragă, gazdă—maidan, macat, ciar-dac, bulamac, saciac, caimac, satîr, catîr, dulap, ibric, ciulama, saca, mahala, balama, șandrama, patalama, bucluc, balamuc, giamlîc, parmaclîc, murdalîc, ursuzlîc, caraghioslîc, calabalîc, matra-pazlîc*, etc., d-er în privința astor cuvinte, d-ta

Țică că „Românul le-a românit cu desevêșire prin uă ȡilnică întrebuintare în timp de sute de ani“, ier în privința cuvintelor mai noi că „ele sunt încetățenite în limbă prin învoirea unanimă a poporului român“. Va sê țică admiți încetățenirea cuvintelor străine ; le ceri însê un stagiũ de mai multe sute ani, sêũ cel puțin votul unanim al poporului român. Apoi atunci, iubite corfrate, pentru ce te revolți în contra unor cuvinte ca *acroșghiobă*, românit dupê *acroche-robe*? Aștêptă încã câte-va sute de ani, și cuvêntul acesta va fi tot așa de român ca *chembrică*, *blagoslovenie*, și *matrapazlic*. Aștêptă sê'și facă stagiul. Sêũ cel puțin, înainte de a'l osândi, cere votul poporului, *ad referendum*.

Țică că e datorie patriotică de a alunga, chiar prin miȡlôcele cele mai violente, acest cuvânt „ridicul“ de *acroșghiobă*, fiind că derivă de la francezul *accroche-robe*. Procedeul e fôrte comod. Suprimii pur și simplu cuvêntul. Dêr obiectul? Cum? nu pui nimic în loc, ca sê desemnezî obiectul la care se rapôrta acest cuvênt „ridicul“? Și adoptii fãrã greutate cuvintele *chibrit* și *batistă*, și ieii în zeflema pe clasicii cari voiaũ sê le înlocuiescã prin *depãrete-frecãtor* și *nas-suflete*? Pentru ce, Dómne? Pentru ce acêstã strigãtore pãrtinire? Sê fim logici. Nu admiți pe *acroșghiobă*; nu admite nici *batista*, și sê continnãm a ne șterge nasul cu degetele ca unii din consilierii nostri municipali. Când un *garoche* parisian va veni la București ne va putê întreba; — Hei, *mușiu*, cu cât ai cumpãrat duzina?

Intre noi fiă ȕis, nici uă dată classicii din Transilvania n'au comis nelegiuirea de care'i acnsi. Ei n'au născocit cele două cuvinte compuse de mai sus, pentru motivul fôrte simplu că dincolo de Carpați esistă pentru vorba *chibrit* mai multe desemnațiuni, tôte fôrte românesce, și din care nu voiă cita de cât patru: *lemnuse*, *lemnșore*, *aprinđiore*, *cătrănițe*; cât pentru *batistă*, poporul din Ardél, de și nu prea servece de ea ca noi, óme-nii pricopsiți, cum nu prea se servece nici poporul de aici, posedând în degetul cel mare și arătătorul fiă-cărei mâini câte uă păreche de mucări naturale fôrte practice și abile, totuși are cuvintele *ma-ramă*, *naframă*, *cârpă de nas*, *ștergětore* etc.

Dér se admitem că acei batjocoriți (étă un cuvânt compus!) ar fi creat cuvântul *nas-suflete*, séu *șterge-nas*, séu *mucilar*. Unde ar fi ridiculul? Pentru ce n'am crea și noi cuvinte compuse, când întrebuințăm fără sfielă cuvintele compuse ale altor națiuni, și ȕicem în tôte ȕilele, ca se nu daă de cât un esemplu, *tirbușon*, când am puté ȕice cu același drept ca și Francesii *tragedop*, ba am puté chiar boteza acest instrument cu un cuvânt simplu ca *dopar* séu *destupaciă*? Am numărat în limba francesă 57 de cuvinte compuse cu cuvântul *tire*, ca *tire-lire*, *tire-bouton*, *tire-bottes* etc.

Căci, la adecă, ce pôte fi ridicul într'un cuvânt nou, de nu cum-va pôte *noutatea* sea? Peste cincideci de ani cuvântul *acroșghiobbă* ar fi cel puțin tot așa de încetățenit în limba noastră ca *chiușchiu-bac*, și se vor găsi filologi care se ne dovedescă

prin a plus b că acest cuvânt e compus din *arcuș* și din *șchiópă*, și că însemna la originea lui, *arcuș de-uă șchiópă*.

Un cuvânt nou ne gădilă urechea numai fiind-că nu ne-am deprins încă a'l auđi, întocmai precum ne surprinde uă modă nouă cu un costum care ni se pare escentric la început, iér cu timpul ne obi cinuim într'atâta cu el, în cât ne-ar păré escentric contimporanul care nu l'ar adopta. Décă vre unuia din boerii noștrii de astă-đi i-ar veni gustul să se preumble pe stradele Bucurescilor în antereu și cu giubea, de bună sémă ar stîrni nu numai curiositatea dér și rîsul contimporanilor săi. Dér ar fi în de ajuns să se impună moda acésta, și să se generalizeze, pentru ca în scurt timp să găsim lucrul acesta fórte firesc.

Când uă parte a preoțimeii nóstre a înlocuit costumul armenesc prin cel național, mulți drept credincioși și evlavioși creștini s'aú sbârlit; în urmă însă s'aú deprins cu el și aú ajuns chiar la păre rea că este mai cuviincios de cât cel armenesc. Pécac numai că acest costum nu s'a generalizat încă la întreg clerul nostru mirén.

Décă nu voim ca poporul să'si formeze singur cuvinte schimonosind pe cele străine, apoi atunci trebuie ca noi, cărturarii, să i le creăm. Ast-fel nu vom puté împedica invasiunea cuvintelor străine, cum n'am putut'o împedica pêně acum. De altmintrelea, poporul e adesea mai meșter de cât cărturarii în arta de a naturalisa cuvintele străine. Așa, de pildă, cine nu scie, nu póte recunósce în cuvântul *teslá*

pe germanul *Dechsel*, în *șurup* pe *Schraube*, în *olcar* pe *Hohlkehle*, în *vingalac* pe *Winkelhacken* (astă *đi* numit de tipografi foarte nemerit *culegău*) și chiar în cuvântul *șindrila* pe germanul *Schindel* (vechiu german *scintula*, lat. *cilindrum*). Dér pentru câte va cuvinte bine transformate, câte altele care nu se brodesc de loc cu felul limbei noastre! Cât timp a trebuit să trecă pene când tipografii, lucrătorii cei mai culti, să se hotărăscă a părăsi pe *setzar* și a *setzui*, pentru *culegător* și a *culege*! Și în definitiv, această transformare se datorează tot cărturarilor, adecă gazetarilor ca d'alde noi.

Cum că limba noastră e săracă în cuvinte originale, acesta nimeni n'o pôte tăgădui. Dēcă noi, cari suntem un popor agricol, am trebuit să alergăm la sburdalnica francesă ca săi împrumutăm cuvântul *recoltă*, pentru care n'avem echivalent în limba noastră, și să luăm până și *plugul* (*Pflug*) de la Germani, căci nu cred să'l fi luat de-a dreptul de la elinul *ploi'on*, dēcă dér pentru a boteza lucruri atât de trebuitoare, am fost siliți să alergăm la limbă străine, apoi cum să ne mirăm bunăoară de *martingală*, pe care inșiși Germanii il traduc destul de rău prin *sprung-zügel* și pe care nu'l poți da pe latinesce de cât prin frasa *corrigia qua caput equi retinetur*, fără a mai vorbi că, dēcă l'am suprimé, mulți din compatrioții noștrii n'ar mai poté să *martingaleze* la bacara.

Dēcă limba cultă română, în împrumuturile numeroase pe care le face, dă preferință limbei fran-

cese, cauzele cele mai puternice sunt două și anume: întâi pentru că această limbă înrudindu-se cu a noastră, cuvintele franceze se lasă a fi naturalizate mai ușor de cât ale altor limbi, și al doilea fiind-că nici uă limbă pe pământ nu e așa bogată în expresiuni simple și originale. Ea n'are nevoie a forma cuvinte de uă poștă de lungi său hodorogite, ca Nemții și ca Ungurii cuvinte ca *Kurtzsichtigkeitsvorsichtsmassregel*, ca *Nadelholzzündhölzchenfabricksvorsteher* său ca *titoknoșkodaș*.

Apoi cui nu împrumută limba francesă? Care e națiunea care se nu'î plătescă un tribut mai mare său mai mic? Pêne și astă-đi cu tótă campania de purificare, întreprinsă de puriștii germani, tot îi mai audî đicend de pildă: *soupiieren*, *poussieren*, *zum Quadril engagieren* și *caracolieren*, fără a mai aminti miile de cuvinte franceze, încetățenite în limba germană și pentru care ei nu posed echivalente în limba lor, ca de exemplu: *souffleur* și *soufflieren*, *soutache* și *soutachieren*, *complet*, *tapete*, *tapetzier*, *möbel*, *meublieren*. De acestea sunt cu miile în limba germană. Mai lunile trecute, trecend prin Viena, citii la intrarea unui teatru însemnat *Entrée in das Parterre*. Numai particulele *in* și *das* erau nemțesci, și nici acelea nu erau gramaticesce la locul lor. Apoi, decă te-ai apuca să citești firmele, ai găsi că cele franceze sunt în mare majoritate. La tot pasul te întâlnesci cu un *Frisier-Salon*, cu un *Hôtel*, cu *Milch-Dépôt*, *Cabinet-Toilette*, *Resturation*, *Accoucheur*, *Aprovisionierung*, *Akkordarbeit*. etc. etc. Decă Ger-

manii ar suprima din limba lor toate cuvintele franceze, ei nu s'ar mai pute înțelege între dênșii.

Să nu ne speriam decî din cale afară de naturalizarea cuvintelor franceze. Din două rele, e bine să alegi în tot-d'auna pe cel mai mic, și găsesc că mai bine se lovesc în limba noastră *plafon* de cât *tavan*, *parchet* de cât *dușumea*, *pavagiū* de cât *caldarâm*, *bagagiū* de cât *calabalic*, *ramolit* de cât *exinamorosit*, afară decă numai pentru toate aceste lucruri limbiștii noștrii ne vor hărăzi cu cuvinte curat românesci,

De-uă cam dată însă fără limba francesă n'am avé *șosele*, ier pe stradele noastre n'am avé *trottoare pavate* cu *dale* frumoșe de *basalt*, despărțite de *pavelele* din stradă prin largi *bordure* de *espedi*, scóse din carierile noastre. Căile uóstre ferate n'ar avé *gări*, cu *șefi* de stații, cu *cheurî* și cu *persóne*, cu *bufeturî*, cu *pompe*; n'ar avé ingineri; locomotivele, de și ar arde combustibil, dér ne fiind învêrtite cu *robinete*, cu *flotóre* de *alarmă* și cu *supape* de siguranță, ar *risca* a face *explosie*, și *esplótațiunea* căilor noastre ferate ar fi compromisă. Unde mai pui că n'am avé *poștă*, nici *timbre*, nici *mărci poștale*, nici *biurourî*; că n'am mai ave *parlament* și c'am fi siliți să umblăm prin noroiū fără *galoși* și pe gerul acesta siberian fără *șoșonî*, ier damele fără *manșon*. Dér să nu intrăm în *tóleta damelor*, căci atunci toate *colónele* nnuî diar format No. 12 nu mi-ar ajunge ca să fac pomelnicul prețioșelor nimicuri cari o compun. Și numai împrejurarea că ești încă flacăū justifică

pênă la óre-care punct mirarea și indignarea d-tale în rața pocitului de *acroșghiobă*. Sper însă că nu vei rămâne tótă viéta d-tale flăcău, și va veni timpul când vei face cunoscință și cu alte multe *ja-bourî* și *jupóne*.

Da, suntem sêraci în cuvinte și'mi pare, iubite confrate, că atunci când, în frumósa și alésa d-tale cuvântare, ai dis că pentru a vorbi séu a scrie *orî-ce* pe românesce, nu vom mai avé trebuință să alergăm la limbile altor némuri, ai lăsat să te fure înclinarea d-tale poetică. În patrioticul d-tale avânt, ai luat dorința d-tale drept realitate. În tot casul, chiar păstrând în limba nóstră numai aceia ce am împrumutat deja de la limbile străine, totuși cuvintele străine ar represinta un număr destul de frumúșel. Și cine are să fixeze limita la care trebuie să ne oprim? Și cine are să hotărésacă care din cuvintele noi se pot considera cu drept cuvânt ca „încetățenite în limbă prin învoirea unanimă a poporului român“ și care nu? *Avantagiú* și *inconvenient*, *tabloú* și *peisagiú* sunt încetățenite séu nu, și decă nu sunt, care e espresiunea română echivalentă? Ore n'ai venit nici uădată în pozițiunea de a dice: Uf! omul ásta mă *anuîeză*! afară numai decă ai dis: mă *plictisesc*

Dér de ar fi numai câte-va cuvinte de acestea și decă împrumuturile nu le-am face de cât de la limbile-surorî, ar fi calea-valea. Microbul *frantú-zismelor* s'ar puté inocula limbei române fără mare pericol pentru ea, și áncă mai bine s'ar altoi în limba nóstră multe cuvinte italiene și spaniole,

pe care noi le nesocotim. E ênsê un alt microb care s'a întrodus în limba noastră și care tinde a 'și întemeia colonii statornice, și acesta e în adevăr periculos. Voiesc să vorbesc de microbul *germanismelor*. Și nu mă voiî duce în Bucovina, nici în Ungaria ca să'l caut. Acolo e ceva îngrozitor, căci în mult mai mare proporțiune de cât se încetățenesc la noi pe fiă-care și cuvinte franceze seî franțuzisme (pentru mine tot una face), acolo se încetățenesc în limba poporului român microbii *germanismelor* și ai *maghiarismelor*, ca în Basarabia ai *rusismelor*, ca în Macedonia ai *grecismelor*. Dér cestiunea acêsta ar merita un articol deosebit. Voiesc să vorbesc de o cam-dată numai de germanismele de aici, din România liberă și independentă, cu școle înalte românesce, cu facultăți de litere, cu Academia, cu Ateneu, cu societăți literare, cu foi periodice literare, cu profesori învățați și filologi distinși. Ei bine, aici în România, mulțimea cuvintelor germane furișate în limba noastră e înspăimântătoare. Cu deosebire în comerci și industrie acești microbi furnică ca într'un plămân cavernos, pe care limfa d-rului Koch nu isbutesc a 'l cărpăci. Dêcă i-am stîrpi pe toți, ne-ar lipsi termenii pentru a desemna obiectele cele mai indispensabile, de care ne servim în viața noastră casnică și în frecarea noastră dîlnică cu lumea.

Ca să aibî un exemplu tipic, te rog să intri în atelierul unui dulgher, seî al unui tîmplar, strungar, dogar, tăbăcar, cismar, șelar, ferar, caretaș, cu un cuvînt în atelierul orî-cărui meșteșugar ro-

mân și s'e'l întrebî cum numesce el fiă-care uneltă a sea, cum și obiectele pe care le fabrică el. Nouă-deci la sută vor fi numiri nemțesci. Și nu vorbesc de cuvintele germane românite, ca *teslă*, *șurup*, *șindrila*, ca *toc* de ușă, din *Thür-Stock*, ca *grănicer* și *graniță*, din *Grenze*, ci de cuvinte germane care au trecut în limba noastră cu arme și bagagie, fără cea mai mică modificare, în totă asprimea lor teutonică, fără nici uă rușine. Veî auđi bună-ora pe un tēmplar vorbindu'ți de *nit* și a *nitui*, de *nut*, de *stab*, *carnit*, *fugăl*, *vincăl*, *draibăr*, apoi de *falt*, de *falzhobel*, *grundhobel*, *schrägstellfalzhobel*, cu *vorsschneider*, de *kittfalzschiffhobel* cu șurup și fără șurup.

Voiesci sē continuū exemplele? Drept sē'ți spun, mie ești simpatîc și mē cam tem pentru falcile d-tale. Un accident se pōte întāmpla cui-va atāt de lesne cānd nu e deprins a mesteca cuvinte așa de complicate, ca *Stellplattbankhobel*, *Schlichthohlkehlhobel*, *Froschbramschnitthobel*, precum și *Doppel Schichtsschiffhobel*!!!

Iētă, iubite amice, microbiî îngrozitori, a căror stērpire se impune fiă căruî bun Român, îngrijat de viitorul limbei sēle. Aceștia trebue alungați cu parul; cine 'i va isgoni va merita numele de *toia-gul mântuirei*, căci acești microbi se viră, nu în limba claselor superiōre, ci în limba poporului. Și ți-am dat numai cāte-va exemple pentru numiri de rindele de timplărie. Numai spre a desemna felurile soiuri de rindele sunt vro șēpte-deci de numiri ca cele de mai sus, și tēmplariî noștri tre-

buie să le cunoscă pe toate, căci alt-fel n'ar ști cum să le cêră de la marchitan. Ei le pronunță rëu, dér le pronunță. Si în toate industriile nôstre e p'așîșderea.

Décă ai avé nenorocirea să construesci uă casă singur, fără ajutorul unui arhitect, ai avé ocașunea a învăța nemșesce fără să vrei, căci dulgherul te va întreba între altele décă voesci să pună la ferestre *Reibstrang*-uri sêu *Vorreibere*, la uși *drugăre* (*Drucker*), ier jîdanul îți va propune a da zidului un *sprintz* sêu un *spritz*, cea ce nu e alt-ceva de cât uă *stropelă*.

Mê mărginesc a cita câte-va exemple, căci a înșira toate aceste numiri ar fi a elabora un dicționar și nu acesta mi-e scopul.

Cum să scăpăm de acéstă pacoste care a năpădit pe limba nôstră ?

Mîdlocul cel mai practic ar fi a elabora un mic dicționar de termeni tehnici, care să se pună apoi la îndemâna tututor meșteșugarilor, și cu deosebire să se întrodacă în toate școlele de meserii și chiar în cele-l'alte școle. În dreptul fiă cêrei numiri române ar fi actuala numire germană usitată, cum și *desemnul* obiectului la care să refere cuvêntul și s'ar puté adauge și numirea francesă. Acest dicționar s'ar mai distribui și tututor negustorilor cari vënd obiecte cuprinse în el. El ar fi împărțit pe meserii și s'ar puté publica în fascicolă câte uă meseriă.

Dér cine să elaboreze acest dicționar, și cu ce mîdlóce ?

Aici sunt de părere că, fără ajutorul statului, nu se poate face nimic și că statul e dator să intervină în uă asemenea cestiune. Așa dér Statul s'ea dea fondurile necesare pentru elaborarea unui asemenea dicționar. Academia s'ea vină și ea în ajutor, decât poate, și s'ea se numescă uă comisiune de câți va limbiști și profesori români, cari s'ea se însărcinez cu lucrarea acésta, impunându-i-se un termen pentru terminarea ei.

Dér pentru ca comisiunea s'ea facă lucru bun, ea trebuie s'ea chiăme la colaborarea acestei opere întreg poporul român. S'ea tipărăscă un mare număr de cestionare, cu *desemnuri*, și s'ea le trămită profesorilor de la școlele de meserii, meșteșugarilor români din tóte ținuturile locuite de Români, învățătorilor de la sate, în fine tutulor acelor persoane care, prin cunoscințele lor, ar puté contribui la ajungerea scopului. Cestionarele s'ea coprindă, în fața fiă-cărui desemn, numirea germană și francesă a obiectului, lucru ușor de realizat prin procurarea de la fabricele străine a catalógelor ilustrate.

Toți aceia cari vor fi primit cestionare le vor înapoia comisiunii, scriind în dreptul obiectului desemnat, la rubrica lăsată deschisă în acest scop, actuala sa numire. Celor cari ar aduna un număr mai mare de numiri române, li s'ar puté promite uă recompensă și fiă-care meșteșugar ar puté fi rugat ca, pentru fiă-ce obiect care n'are actualmente numire română, s'ea propună el o vorbă românescă, după cum îl va tăia capul. Ai vedé ce

numiri ingenioase și bine nemerite ar inventa adesea omenii din popor. Căci omenii din popor, dulgheri și tâmplari, au botezat pe *Zahnschiffhobel* cioplitoare, pe *Gesimschiffhobel*, gură de brăscă (fiind-că are asemănarea), pe *Wandhobel* fringhi pe *Grathobel*-scobitor, pe *Carnitzhobel*-ciubucari. Cât e de bine ales termenul *sgăreciū* pentru instrumentul numit de Francesi *trusquin* și de Germani *Streichmass*, cu care tâmplarii *sgărie* pe uă scândură uă liniă dreptă. S'au găsit tâmplari cari se boteze *șarnierele* pentru care înșiși Germanii n'au alt termen de cât *Scharnier*, prin *paftale*. Dér asemenea numiri nu sunt de-uă-cam dată de cât excepțiuni; pentru aprópe totalitatea instrumentelor ne lipsesc numiri originale.

Se póte cu tóte astea ca multe numiri néoșe române să existe rătăcite pe ici pe colo, cunoscute numai în uă anumită localitate sėu chiar numai într'un anume atelier. Ele trebuiesc adunate și generalisate, pentru ca toți Români să vorbescă la fel. Cestionarul și dicționarul propuse ne pot da acest rezultat.

Indată ce tot materialul ar fi adunat, lucrarea comisiunei ar fi mult înlesnită. Totuși, chiámarea ei nu se va mărgini numai în alegerea cuvintelor trámise din tóte unghiurile, căci pentru multe obiecte ea nu va primi póte nici uă numire, sėu numiri nepotrivite. Membrii comisiunei vor fi dér siliți să creeze cuvinte noi, simple, lámurite și cu înfățișare românescă. Când vor puté crea cuvinte care să exprime felul acțiunii obiectului desemnat,

cum e casul în *dreptar*, *cioplitoare*, *scobitor*, *sgăreciū*, vor da negreșit preferință acestui sistem și vor crea cuvinte ca bună-óră *sorb*, *răzaș*, *netezar*, *măruntar*, *svéntar*, *vénturar*, *scărmănar*, *dințar*, *sdrobotor*, *oblitor*, *sucitor*, *despicaciū*, etc. N'am pretențiunea de a fi găsit în exemplele pe care le dau termenii cei mai nemeriți, dér mă vei erta, căci i-am născocit în fuga condeiului.

Membrii comisiunei ar avé tot timpul a găsi alții mai bine aleși. Dér fiind că sistemul acesta nu se va puté aplica la tóte cuvintele, se vor crea și altele, cum am dice, dintr'uaă bucată, și comisiunea n'ar avé s'e dea sémă niménuî de unde s'a inspirat ca s'e făurésca cutare séu cutare cuvânt. Lucrul de căpeteniă e ca cuvântul s'e fiă, cum dîseiū mai sus, simplu, sonor și s'e aiba chip românesc. Negreșit că membrii comisiunii vor găsi cel mai bun isvor în limbele romane. Când se vor afla în fața unui instrument care pe nemșese se chiamă *Grundhobel* (și așa îl numesc astăđi meșterii noștrii), iér pe franțuzesce *guimbarde*, nu v'ed pentru ce s'ar sfi a 'l boteza *ghimbardă*. Eū, unul, nu m'ași sfi de loc, și tot asemenea, în loc de a m'e inspira de la germanul *Falzhobel*, ași preferi a lua cuvântul frances *feuilleret*, și ași face din el *resfoiū*. Intre *Schlichtrundstabhobel* și *mouchette* m'ași adresa bucuros acestuia din urmă și ași face *mușitóie*. Când Francesul dá unui instrument numele de *guillaume*, nu v'ed pentru ce nu 'l-am boteza și noi, Români, *stăncuță*, *mariță* séu *brezóie*. Totul e s'e avem numirile nóstre și s'e nu lăsăm a se a-

climata în limba noastră cuvinte ca *Schlichtsschiff-hohlkehlehobel*... De un milion de ori sunt atunci de preferat cuvintele bizantine ca *gialiū*, *bidinea*, *tejghea*, *riuștarea*, *teșcherea*, etc.

Mă răsăm, stimate amice, și îți cer scuse decă am fost prea lung.

Înainte de tôte declar că toți Români trebuie să 'ți fiă recunoscători că ai deschis focul într'ua cestiuine de mare însemnătate pentru limba noastră.

Am voit să completez drépta d-tale critică, arătând și eū un alt' rău mai mare de cât acela pe care l'ai semnalat d-ta, și în același timp îmi permit a indica un mijloc pentru înlăturarea lui. De nu va fi bun lécul pe care îl propun, n'aū de cât se propună altu' altul mai nemerit, și cu dragă inimă voiū fi cel d'ântâiū a 'i felicita, Dér uu léc trebuie găsit, căci nu e destul a pune degetul pe rană, trebuie să căutăm a o și vindeca.

Decă lucrarea comisiunei pe care o propun pentru elaborarea unui dicționar de termeni tehnici ar da róde bune—și nu vęd pentru ce n'ar da—ar rămâne acestei comisiuni încă un câmp destul de vast ca să continue activitatea sa. După ce ar termina cu meseriile cele mai răspândite, ar trece la gospodăria casei, a câmpului, a păduritului, a grădinăritului, apoi la armată, marină, arhitectură, inginerie, mecanică, etc.

Numai după uă asemenea lucrare am puté spera că, pentru a vorbi ori a scrie ori-ce pe romănesce, nu vom mai avé trebuință să alergăm „la sburdalnica francesă, nici la limbile altor némuri.“

ȚIGARA, CHIBRITUL ȘI MERSI

ANECDOTA POPULARA

— Dómne, măi! Aă fost la noi
Astă-đi nisce *marțafoi*
Cu căciule lustruite
Și cu cisme smălțuite,
Și-aă vorbit, aă spus, aă spus
Când în jos și când în sus:
 Tot cu *ciune*,
 Cu *tăciune*,
 Și cu *ește*,
 Și cu *pește*,
De aducea pe păsereste.

*

Iar vorbind în sus și în jos,
Unul de la spate-a scos
Alb ceva dér nu prea mare,
De avea chip de lumânare,
 L'a sucit,
 L'a potrivit,

Pe la capăt l'a cătat
 Și din ochi l'a măsurat,
 Și privind prin bățatură
 L'așeză c'un cap în gură.

*

Iér cu pozna 'n gură așa
 Dă prin sîn a se cătă.
 Iér cel'alt atunci pe loc
 Dintr'un paiū aprinde foc,
 Și pe dată i-l întinde.
 Cesta pozna mi-și aprinde,
 Și-aprinzînd'o, mai apoi
 Dice celui l'alt: *mierțoi* ;
 Iar cel'alt c'un chip senin
 Dice atunci: *pentru puțin*.

*

Mult am stat pe gânduri noi :
 Ce o fi fost acel *mierțoi* ?“

— „Apoi, haide, s'e-ți spun eū,
 Că nu-i lucru așa de greū,

Că *mierțoi*
 Pe la ciocoi

Este cum am zice noi :
 Fii al naibeī, *procopsit* ;
 Ori: *s'e fi afurisit*.
 Și mai câte, miī și miī :
Fii al dracului s'e fi.
 Și cum dicem noi ades :

.....

 — Ei ! Atunci am înțeles.

VERIFICAT
 2007

CUPRINSUL

	<u>PAG.</u>
1) Scrisórea d-luí prof. <i>Odobescu</i> . . .	3
2) Scrisórea d-luí prof. <i>Hasdeu</i> . . .	9
3) Cum vorbim	13
4) Scrisórea d-luí prof. <i>Xenopolu</i> . . .	33
5) Scrisórea d-luí prof. <i>Şăineanu</i> . . .	37
6) Scrisórea d-luí <i>A. Ciurcu</i>	47
7) Țigara, Chibritul și Mersi de d. <i>Th. D. Speranță</i>	65